

Çocukluğun Tarihsel Gelişimi Üzerine Düşünceler

HATİCE KARAKUŞ ÖZTÜRK*

Öz: Çocukluğun tarihine olan ilgi yakın zamanların akademik kaygıları arasında yer almıştır. Konuya ilişkin literatür son dönem çalışmalarının ürünüdür. Konuya ilgi duyan sosyal bilimciler Antik çağdan günümüze kadar geçen süreçte çocukluğun tarihine çeşitli verileri kullanarak ulaşmışlardır. Modern anlamda çocukluğun icadı Rönesans ve Aydınlanmayı da izleyen farklı yüzyılların temel inançlarını ve çıkarımlarını yansıtmaktadır. Esasında çocukluğa ilişkin literatür, her dönemin önceki dönemlerin eleştirisi ya da reddi üzerine kurulmuştur denilebilir. Yüzyıllar arasındaki geçişlerin yarattığı sosyo kültürel yapılar her konuda olduğu gibi çocukluk konusundaki değişimlere de ivme kazandırmıştır. Antik çağın iyi vatandaş yaratma sürecinin bir parçası olan çocuk, ortaçağda ilk günah düşüncesi ile birlikte olumsuz bir imaja bürünmüştür. Rönesans, aydınlanma, burjuvazi, kentleşme, bilimdeki gelişmeler gibi birçok değişim ise eskisine oranla bambaşka, yeni bir çocukluk düşüncesi yaratmıştır. Bu çalışma çocukluğun tarihsel gelişimini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Çocukluk, Antik Çağ, Ortaçağ, Aries, Postman.

* Yrd. Doç. Dr., Artvin Çoruh Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, hatice_karakus@hotmail.com

---

Thoughts on The Historical Development of Childhood

Abstract: The interest towards the history of childhood has taken place among the academic worries of recent times. In many countries, including ours, the literature related to the subject is the product of recent studies. Sociologists having interest to the subject have used several data in order to reach to the history of childhood in the term from ancient Greek times to current days. The invention of childhood in modern terms reflects main beliefs and inferences of different centuries following renaissance and enlightenment periods. In fact, it can be said that the literature related to childhood is established upon the criticism or denial of previous terms by each term. The sociocultural structures created by transitions among centuries have provided pace to the changes in childhood just like any other subject. The child, which is part of a process of creating a good citizen during Ancient Greek times, turned into a negative image with the first sin belief during Medieval times. Many changes like Renaissance, enlightenment, bourgeoisie, urbanization, developments in science have created a totally new childhood belief compared to the previous one.

Keywords: Child, Childhood, Ancient Greek, Medieval Era, Aries, Postman.

Giriş

Çocukluğun tarihine olan ilgi ve konuya ilişkin literatür son dönem çalışmalarının ürünüdür. Antik dönemden günümüze çocukluk, toplumların içinde yer aldığı zaman diliminin özelliklerini yansıtmaktadır. Yüzyıllar arasındaki geçişlerin yarattığı sosyo-kültürel yapılar her konuda olduğu gibi çocukluk konusundaki değişimlere de ivme kazandırmıştır.

Antik dönem çocukluk anlayışında toplumun devletle kurduğu ilişkilerin izlerini görmek mümkündür. Çocuklar iyi bir vatandaş olma, devletlerarası yapılan antlaşmaların güvencesi sayılma, akrabalık ilişkilerinin bir parçası olma gibi amaçlara hizmet eden düşüncenin bir parçası idiler. Ortaçağın dini algıları ve ritüelleri çocukluğu Antik çağın aksine bambaşka bir evreye taşımıştır. Çocukluk çalışmalarında üzerinde en fazla durulan dönem ortaçağın çocukluk anlayışıdır. Bu durumun en başat nedeni ise çocukluk düşüncesinin olmadığına yönelik yargıdır. Konuya ilgi duyan yazarlar ortaçağda çocukların yetişkinlerin dünyasının bir parçası olduğu düşüncesine sahiptir. Bu durumu yaratan esas neden ise kilisenin ilk günah anlayışına bağlı olarak yarattığı olumsuz çocuk imajıdır. Şöyle ki kiliseye göre çocuk günahkar olarak doğmakta ve bahsi geçen bu günahın çocuğun ruhundan ve bedeninden silinmesi gerekmektedir. İşte bu düşünce ortaçağ çocukluk anlayışındaki sıra dışı uygulamalara da geçit vermiştir.

Batı medeniyetinin Rönesans ve aydınlanma ile yakaladığı değişim rüzgarlarından çocukluk düşüncesi de payına düşeni almıştır. Rönesans ile birlikte ortaçağın insanı günahkar olarak gören anlayışı terk edilmiştir. Dönemine göre devrim niteliğinde olan bu düşünce değişimi, çocukluk algısı konusundaki bütün dengeleri de ciddi ölçüde değiştirmiştir. Bilimdeki gelişmeler, ulus devletlerin yükselişi, dinsel özgürlüklerin gelişimi, sanayileşme, kentleşme, kapitalizmin gelişimi vs. bağlı olarak ekonomik, sosyal, politik, dinsel, toplumsal ve kültürel koşulların yeni şekli çocukluk konusunda önceki dönemlerden çok

farklı bir çocukluk düşüncesi yaratmıştır. Çocuklar bu yeni dönemde yetişkin dünyasından özellikle izole edildiler ve kendi çocuk dünyalarına çekildiler. Bu yenilikler ile çocuklar bir nevi yetişkin dünyasından korundu denilebilir. Yetişkin dünyasının abartılı ve riskli yaşam tarzına karşı çocuklar başka bir dünyaya çekildi.

Bahsi geçen gelişmelere bağlı olarak çocukluğa ilişkin ilk uygulamalara burjuvazi imza atmıştır. Şöyle ki burjuvazinin yarattığı yeni hayat tarzı annelik, çocuk bakımı, ebeveyn çocuk ilişkisi gibi birçok konuda özgün yenilikler getirdi. Örneğin burjuvazinin vizyonu sayesinde annelik keşfedildi. Baba-oğul ilişkisi yerini anne-çocuk ilişkisine bıraktı. Burjuvazi yeni görgü kuralları geliştirerek ve çocukların yanında yapılmaması gerekenleri kurallaştırarak modern anlamdaki çocukluğu şekillendirdi. Çocuklara ayıp kavramının öğretilmesi, ayrı isimlerin verilmesi, farklı odalarda kalmaları, çocuk giysisi ve çocuk oyunlarını keşfedilmesi gibi birçok yenilik ortaya çıktı.

Bu çalışma çocukluğun toplumsal konumunun dönemlere göre (antik çağ, ortaçağ ve modern çağ) nasıl bir değişim/ gelişim gösterdiğini ortaya koymak amacı ile kaleme alınmıştır. Çocukluk ve çocukluğa yön veren gelişmelerin anlaşılması tarihsel bir bakış açısını gerektirmektedir. Çalışma, konuya ışık tutan kaynakların genel bir taraması şeklinde yapılmıştır. Ayrıca çocukluk çalışmaları batı kaynaklı olup, ilk çalışmalar ve literatür büyük ölçüde batılı sosyal bilimciler tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle çalışmanın sınırlandırılması amacına bağlı olarak, sadece batı eksenli çocukluk anlayışının geçirdiği değişime odaklanılmış olup, Müslüman ya da Asya toplumlarındaki durumun analizine yer verilmemiştir.

Antik Çağda Çocukluk

Antik çağ bir yetişkinler dünyasıydı. Çocuklar ve yetimler onları ilgilendirmiyordu. Yalnızca erken gelişmiş ha-

rika çocuklar, yani “yaşlılar gibi düşünenler” ilgiye değerdi. Hıristiyanlık bu çocukluk anlayışına çok fazla bir değişiklik getirmedi. Saint Augustin ve diğer kilise babaları çocuğun bütün davranışlarında “ilk günah”ın izlerini buluyorlardı. Onlara göre çocuğun kalbinden kötülüğü def etmenin en iyi yolu değnek kullanmaktı. Kilise çocuğun eğitiminde ana babalara ciddiyet tavsiye ediyor ve çocuk üzerinden babanın mutlak otoritesine karşı çıkmıyordu. Roma eğitim anlayışına Cermen geleneğinin katılmasıyla babaya gerektiğinde çocuğu öldürmek yetkisi bile tanınıyordu. Çocuk için acımasız olan bu toplumlarda yoksul sınıflarda bir aile için doğan her yeni çocuk aile için yeni bir yük demektir. Çocuk için bu durumdan kurtulmanın tek yolu en azından yiyecek ve giyecek bulabileceği barınabileceği bir manastıra girmektir (Bumin 2013: 14).

Antik dönem Roma’sında aile önemliydi. Bu nedenle okuldan önce ailede verilen eğitim çok daha öncelikliydi. Romalılar örf ve adetlerini çocuklara aktarmayı önemsiyorlardı. Bu bağlamda çocuklara *12 Levha Kanunu* öğretilirdi. Roma ailesinde çocuk sahibi olmak genişleme ve güçlenmenin bir sembolü idi. Romulus ve Remus adındaki ikiz erkek çocukların Roma’nın kuruluş efsanesinde vurgulanması ve şehrin doğuşunun bir nesille irtibatlandırılması bahsi geçen bakış açısının en iyi göstergesidir. Çoğalmanın bir sembolü olan çocuk ailenin gücünü ve itibarını artırmaktaydı. *Julia Yasasına* göre en az 3 çocuğu olan yurttaşlar idari görevlere getirilmeden avantajlar elde ediyordu ve memuriyete girişte bunlara tercih hakkı tanınıyordu (Erdemir ve Erdemir 2012: 649).

Antik çağda yazılı tarihin başlangıcı olarak kabul edilen Sümer uygarlığında çocuk değerliydi. Öyle ki Gılgamış Enkidu ve Ölüler Dünyası başlıklı Sümer öyküsüne göre, insanın ne kadar çok çocuğu olursa öbür dünyada o kadar iyi yaşardı. Bu anlamda çocukların, ölümden sonraki hayatta ebeveynlerin yaşamlarını güvenceye almak gibi bir işlevi vardı. Bu durumu çocukların yatırım aracı olarak kıymetli oldukları şeklinde okumak da

mümkündür (Özarslan 2016: 34). Girit uygarlığında ise çocuk soyun devamını sağlamak açısından önemliydi. Hatta çocuk bolluk ve bereketin sağlanmasında bir tür aracı insan olarak görülmekteydi (Erdemir ve Erdemir 2012: 644).

Antik dönemde çocuğu kıymetli yapan bir diğer anlayış ise çocuğun iyi bir vatandaş yaratma sürecinin parçası olmasıdır (Özarslan 2016: 40). Atina'nın önde gelen ailelerinin erkek çocukları öncelikle iyi bir yurttaş olabilmenin özelliklerini taşımak zorundaydı. Bunun için çocuğun kültürlü olması, sportif faaliyetlere katılması, politikadan anlaması, bir enstrüman çalmayı bilmesi (Erdemir ve Erdemir 2012: 646) gibi vasıflara sahip olması beklenirdi.

Hikayesi Babillere giden bir diğer uygulamada ise çocukların politik tutsak ya da borçların karşılığında bir güvence aracı olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu dönem için çocuğun bir antlaşmanın garantisi olarak tutsak verilmesi, çocukların satılması olağan uygulamalar arasında yer almaktaydı (Özarslan 2016: 32). Yine antikçağda eski Mısır uygarlığında devletlerarası mücadelelerde çocukların rehine alınıp şantaj aracı olarak kullanılması, kaçırılıp işkence edilmesi ya da öldürülmesi (Erdemir ve Erdemir 2012: 656) gibi örnekler de bulunmaktaydı. Yine bu uygarlıkta çocukların evliliği bazen hükümdar ailesi içinde akrabalığın doğması bazen de devletlerarasında dostluk ilişkilerinin oluşmasına zemin hazırlama gerekçesi ile özellikle teşvik edilmekteydi (Erdemir ve Erdemir 2012: 655).

Çocuk eğitimi antik çağda farklı milletlere göre farklı uygulamalar içermektedir. Antikçağ çağda erkek çocukları eğitim konusunda öncelikli idi. Baba, çocuk eğitiminde söz sahibiydi. Çocukların gideceği kurumlar özel olduğu için ücretliydi. Bu nedenle varlıklı bir aile ile fakir bir ailenin çocuğunun alacağı eğitimde farklılıklar vardı (Erdemir ve Erdemir 2012: 646). Eski Mezopotamya uygarlıklarında ise çocukların örgün eğitim sürecinden geçirilmesi yaygın bir uygulamaydı. Kız ve erkek çocukları altı yaşında okula gitmeye başladılar. Okuma yazma öğrenmek

zengin çocukların bir ayrıcalığı değildi (Özyurt 2011:165). Çocukların yetişkin erkeklerin yaşam mekanlarına sokulmadığı Antik çağda örgün eğitim kurumlarına özgür ailelerin erkek çocukları gidebilirdi. Roma İmparatorluğunda ise erkek ve kızlar katı disiplinin uygulandığı okullara giderlerdi (Özyurt 2011:165).

Çocuk eğitimde istisnai uygulamalara sahip olan Spartalılarda, kız çocukları erkekler gibi sportif faaliyetlerde bulunurdu ve kız çocuklarının eğitime en az erkek çocuklar kadar özen gösterilirdi. Erkeklerin eğitim ve gelişimine olduğu kadar kızlarınkine de önem verilirdi. Savaşçı özellikleri ile bilinen Sparta'da kız çocuklarının da bedenlen güçlü olması için çalışılırdı (Erdemir ve Erdemir 2012: 648). Son olarak Mısır'da erkeklerin yönetim gücü belirleyici olmakla birlikte soyun kız tarafından sürdürülmesi nedeniyle kız çocukları da önemsenmektedir. Hatta eğitimine önem verilen kız çocukları yönetime dahil edilmektedir (Erdemir ve Erdemir 2012: 657).

Ortaçağda Çocukluk

Ortaçağın çocukluk anlayışını büyük ölçüde dini algılar ve ritüeller (Öztan 2013: 18) üzerinden okumak mümkündür. Dönemin karanlık ve kasvetli ideolojisinden çocukluk da payına düşeni almıştır. Şöyle ki Ortaçağda çocuk kötü davranılan, mal ve kölelik ideolojisinin sonucu mülk parçası olarak (Elkind 1999: 28) görülmekteydi. Çocuklar hem üremeye katkıda bulunmayan hem de ekonomik işlevi yerine getirmeyen bir grubu oluşturuyordu (Shahar 1997; Aktaran: Öztan 2003). Doğal olarak çocuklar toplum tarafından bir yük olarak görülmekteydiler. Çocukların öldürülmesi, Avrupa'da 1800'lere kadar en çok işlenen suçların başında geliyordu. Bazı ebeveynler de çocuklarını sütannelerine veya bakım yurtlarına veriyorlardı. (İnanç vd. 2010: 5). Mevcut koşullar içinde toplumda çocuklar çaresiz olan bir grubu oluşturuyordu. Lombardini infans (bebek), puer (erkek çocuk), ve parvulus (çocuk) sözcüklerinin ortaçağda hem tıbbi yazında hem de ahlaki pedagojik literatürde eşanlamlı olarak kullanıldığına işaret etmektedir. Bu terimler insandan çok

hayvana yakın görülen çocukların çaresizliğini göstermekteydi. Üstelik Saint Augustine "*Opus Imperfectum*"da yeni doğanların konuşma yeteneğinden yoksun olması üzerinde durmuş ve çocukların fiziksel ve mental yetersizliklerine vurgu yapmıştır. Bu yetersizlikleri ise ilk günaha bağlamakta, ilk günah işlenmemiş olsaydı muhtemelen çocukların doğar doğmaz konuşmaya başlayabileceklerini savunmaktaydı (Lombardini: 3; Aktaran: Özarslan 2016: 14).

Dönemin çocuk algısında karşımıza çıkan bu ilk günah anlayışı kilisenin yaygınlaştırdığı olumsuz çocuk imgesinin bir sonucudur. Kilise İnal'a göre (2007: 21) olumsuz çocuk imgesini ilk günah temelinde meşrulaştırmış ve günahkâr olarak görülen çocuk hor görülmüştür. Ve bu günahkârlıktan kurtulmanın temel yolu ise çocukların vaftiz edilmesidir. Hıristiyan bakış açısına göre çocuklar kötü huylu olarak doğarlar. Kendilerini kötülüklerden koruyamadıkları için tanrıya teslim olmaları, kötü huylu olarak doğdukları için de cezalandırılmaları gerekmektedir. Eğiticilerin ve ana babaların görevi çocukların içindeki kötü ruhu yok etmeye çalışmaktır. Bu da ancak sıkı bir disiplin ve ceza yoluyla olabilir (İnanç vd 2010: 5). Çocukluğu günahkârlık ekseninde değerlendiren bir diğer isim ise Augustin'dir (Bumin 2013: 21). Augustin çocukluğunu kendi yaşamından saymakta tereddüt etmektedir. Çünkü yaşanan bu dönemi başkalarından dinlemektedir. Ayrıca bebeğin annesinin memesine saldırması bile kıskanç olması, kimseyle bir şeyini paylaşmak istememesi gibi günahkârlığın belirtisidir.

Hıristiyan düşüncüsü içerisinde çocukların günahkar olduğu tezini işleyen bir diğer isim ise Calvin'dir (Onur, 2005: 24). Calvin çocukların ilk günahla birlikte doğdukları ve doğal olarak kötülüğe yönelecekleri anlayışını getiriyor ancak çocukların erken yaşlarda büyük bir öğrenme yetisine sahip olduğuna ve ana babaların onları eğitebileceğine de inanıyordu. Bu nedenle Püritenler çocuk yetiştirmeyi ciddiye almıştır. Ana babalara çocuk yetiştirmede yardımcı olacak el kitaplarını ilk yazarlar da onlardır. Özel olarak çocuklar için kitap yazmayı da Püriten anlayış

başlatmıştır. Kalvenist yaklaşım özdenetim geliştirmesi için çocuğun bağımsız ve kendine güvenli olması gerektiğini savunuyordu. Doğasındaki günah ve kötülük nedeniyle çocuğa isteklerine direnmeyi erken yaşta öğretmek gerekiyordu. Bunun için de çocuğa katı bir disiplin uygulanması öğütleniyordu.

Ortaçağın çocukluk anlayışı konusunda en dikkate değer görüşlere sahip isimlerden birisi Philip Aries'tir. Batıda çocukluk tarihi araştırmaları Aries'in ilk kez 1960'da yayınlanan ünlü çalışmasıyla başlar (Onur 2005: 13). Aries'i çağdaşlarından ayıran özelliği ise ortaçağda bir çocukluk fikrinin olmadığı düşüncesini ilk ortaya atan isim olmasıdır. Eğitimin yaygınlaşması ile birlikte ortaya çıkan çocukluk, yazara göre insanlık tarihi açısından modern bir keşiftir (Kanter, 2015: 15).

Çocukluğun varlığını bir keşif olarak nitelendiren Aries, bu keşfe giden süreçte çocukluğa verilen anlamın izlerini sürmektedir. Bu girişimini ise dönemin pek çok eserini incelemek sureti ile yapmaktadır. Çocukluk duygusu, okul yaşamı ve ailedeki değişimlere göre yazar çocukların giysilerini, oyunlarını ve oyuncaklarını çocukları betimleyen tabloları, edebiyat metinlerini ve dili, çocuk yetiştirme ve disiplin yöntemlerini, çocuk nüfusundaki değişimleri ortaçağ çocukluk analizinde çözümleme birimi olarak kullanmıştır (Onur 2005: 14). Yazar bütün bu çalışmaları ile çocukların toplumsal yaşam içindeki konumlarının farklılaştığının ve çocukluğun bir toplumsal inşa olduğunun farkına varılmasına yol açmıştır (Özarlan 2016: 10)

Ortaçağda çocukların yetişkinlerin dünyasına ait olduğunun sayısız emareleri bulunmaktadır. İlk olarak çocuğun yetişkinin bir minyatürü olarak algılanmasının örneği zamanın heykelleridir. Jacques Le Goff adlı tarihçiye göre çocuk kentin ve burjuvazinin bir ürünüdür. Batı ortaçağında sanat eserlerine baktığımızda gerçek bir çocuk imajı görmüyoruz. Çocuk şeklindeki melekler, küçük çocuklar olsun hepsi birer yetişkin gibidir. Meryem ana bir kadın olarak heykelde geliştirilirken çocuk İsa kimsenin pek ilgilenmediği çirkin bir bodur olarak kalmaktadır (Bumin 2013: 21-22). Özarlan'a göre (2016: 43-44) 12. yüzyıla ait

bir Ottonian minyatürü, dönemin sanatçısının çocukların bedenlerini nasıl deformasyona uğratabildiğini gösteren çarpıcı bir örnek niteliğindedir. İncil'den alınan sahnede İsa, küçük çocukların o'na gelmesine izin verilmesini ister. Latince metin küçük çocuklara özellikle vurgu yapmaktadır. Fakat minyatürde İsa'nın etrafında toplananlar çocukluğun herhangi bir özelliğini göstermeyen apaçık sekiz erkektir. Sadece küçük ölçekte tasvir edilmiştir. Dönemin ressamları bir yetişkinin adale yapısına sahip çıplak çocuk bedeni çizmek konusunda tereddüt etmemişlerdir. Nitekim on ikinci yüzyıl sonu ya da on üçüncü yüzyıl başına tarihlenen bir Zebur'da Hz. İsmail doğumundan kısa bir süre sonra bir erkeğin karın ve göğüs kaslarıyla resmedilmiştir.

Ortaçağda çocuklar beş ila yedi yaşlarında yetişkin dünyasına girerdi. Çocuklar yetişkinler ile aynı oyunları oynar, aynı öyküleri, oyuncakları, şarkıları ve giyim tarzını paylaşırdı. Hatta bu paralellik o kadar ileri derecedir ki yetişkinler gibi çocukların da kumar oynama, içki içme, şaka yapma gibi davranışlar sergiledikleri belirtilmektedir. Yine aile yapısı bugünkü gibi mahrem bir niteliğe sahip değildi. Bebekler ve çocuklar zaman zaman cinsel açıdan kötüye bile kullanılabilirlerdi. Çocukların yetişkinlerin cinsel eylemlerini izlemeleri ve bunlara katılmalarına dahi izin verildiği bilinmektedir (Gander ve Gardiner 2001: 28).

Ortaçağda çocuklar için özel giysiler söz konusu değildi (Öztan 2013: 16 ve İnanç vd. 2010: 5). Saç modellerinden ayakkabılarına kadar çocukların tüm giyinme ve süslenme modelleri büyüklerin beğeni ve ihtiyaçlarına paraleldir. Hareketi zorlaştıran, bedeni disipline eden, cinsiyet rollerini ve toplumsal statüyü ifade eden ağır ve teferruatlı kıyafetler dönemin çocuklarının yetişkinler gibi algılandığının işaretidir. İnanç'a göre (2010: 5) yetişkin dünyasının bir parçası olan çocuklar onlarla oturup içki içiyor, tarlada ve pazarda çalışıyor, hatta evlendiriliyor, iktidara getiriliyor, suçlu bulunduğu bir yetişkin gibi asılabiliyordu.

Ortaçağda çocukluk fikrinin olmadığı görüşüne yakın isimlerden bir diğeri ise Neil Postman'dır. Yazar ilgili çalışmasında (1995: 31) okuryazarlığın seyrekliği, eğitim düşüncesi ve ayıp fikrinin olmaması tezlerinden yola çıkarak ortaçağdaki çocukluk düşüncesini sorgulamaktadır. Matbaanın icadı Postman'ın tezindeki en dikkate değer vurgulardan birisini oluşturmaktadır. Şöyle ki 16.yüzyılın büyük buluşu olan matbaa okuma yeterliliğine dayanan yeni bir yetişkinlik tanımlaması ve buna bağlı olarak okuma yetersizliğine dayalı yeni bir çocukluk anlayışının fitilini ateşlemiştir. Yazara göre matbaa öncesinde çocukluk fikrine ihtiyaç yoktu. Çünkü herkes aynı bilgi ortamını paylaşmış ve aynı toplumsal ve entelektüel dünyada yaşamışlardı. Okulların icat edilmesi de bu gelişmeye paralel olarak gerçekleşmiştir. Yetişkin olmak zorunda olan çocuk bunu okumayı bilerek ve yetişkinlerin tipografi dünyasına girerek yapmak zorunda kalacaktı. Bu amaca giden yolda çocuk için eğitim kaçınılmazdı. Böylece Avrupa uygarlığı okulları yeniden icat etti ve çocukluğu zorunlu kıldı (Postman 1995: 52).

Postman'ın ortaçağın çocukluk anlayışında öne çıkan bir diğer tezi de dönemin "ayıp" kavramına yaptığı vurgudur. Yazara göre bu dönemde ayıp sözcüğünün çocuklar nezdinde bir karşılığı bulunmuyordu. Yine ortaçağda bizim bildiğimiz anlamda bir ayıp fikri de mevcut değildi. Bunu şu şekilde ifade edebiliriz: cinsel dürtüleri gizleme düşüncesi yetişkinlere yabancı iken çocukları cinsel sırlardan koruma fikrinin bilinmediğini iddia etmektedir. Yine ortaçağda çocukların cinsel organları ile oynaması fikrinin serbest olduğunu da tezlerine eklemektedir (Postman 1995: 28-30). Bahsi geçen ayıp kavramı sadece cinsel bir ima içermiyordu. Gaz çıkarmak, tükürmek, burun temizlemek gibi "açıkça yapılması hatta toplum içinde bahsedilmesi bile utanma ve sıkılma duyularına yol açan ayıplanma nedeni olan bedensel faaliyetleri ve davranış şekillerini de (Özarslan 2016: 60) kapsamaktaydı.

Bu dönemin aristokrat ailelerinde çocuklar anneleri tarafından değil doğdukları andan itibaren hizmetçiler tarafından

büyütülmüştür. Aristokrat bir kadına çocuk bakımının yakışmayacağı düşünüldüğü için, babalar ve özellikle anneler ilk gelişim yıllarında çocukları ile ilgilenmezdi. Çocuklar bu anlamda ilk bağılıklarını aile dışındaki insanlar ile kurmuşlardır. Bu durumu ortaya çıkmasında çocukların bir sevgi nesnesi olarak görülmemesi düşüncesi etkili olmuştur. Çocuklar sevgi nesnesi olarak görülmediği gibi şiddete de çok rahatlıkla maruz kalabiliyorlardı. Aristokrat aileler çocuktaki özerklik izlerini silmek ve onları otoriteye itaat ettirmek için çocuklarını rahatlıkla kırbaçlıyorlardı ve bu durum aileler için sıradan bir olaydı (Poster 1989: 210).

Son olarak ortaçağdaki çocuk ölüm oranları da çocukluk fikrinin olmamasına bir etken olarak gösterilmektedir. Dönemin yüksek doğum ve ölüm oranları çocuklara karşı gelişen kayıtsızlık durumunu açıklar niteliktedir. Çocuk ölümü olağan karşılanıyor bu durum ebeveynle ile çocuk arasında sıkı duygusal ilişkilerin ve bağılılığın kurulmasını engelliyordu. Yaşama şansının bu kadar az olduğu koşullarda nüfusun büyük bölümü yirmi yaşın altındakilerden oluşmaktaydı (Özarslan 2016: 53). Ortaçağ koşullarında ortalama ömür yirmi beşi geçmiyordu. 12-13 yaşındaki çocuklar orduya katılıyor hatta 9 yaşında babaları tarafından savaşa dahi götürülebiliyordu (Bumin 1983: 21).

Modern Çocukluk Düşüncesi

Ortaçağ sonrası oluşan yeni dünya düzeni yeni bir çocukluk anlayışını da şekillendirmiştir. Bilim, ulus devlet ve dinsel özgürlük ile birlikte hem toplumsal yapı hem de psikolojik bir koşul olarak çocukluk da haliyle 16. yüzyılda oluşmuştur (Postman 1995: 8). Bu yeni oluşumda ekonomik, sosyal, politik, dinsel, kültürel ve toplumsal koşulların toplamı bu yeni çocukluk anlayışının yapı taşları niteliğindedir (Gander ve Gardiner 2001, Postman 1995).

16.yüzyılın önemli olayları çocukluğun günümüze de yansıyan pek çok sonucuna etki etmiştir. Yükselen ulus devletler, sanayileşme, işbölümü, nüfus hareketleri, kentleşme, kapitalizmin gelişimi, özel mülkiyet gibi gelişmelerin toplamı çocukluğu önceki dönemlerden farklı bir boyuta taşımıştır. Bu gelişmelere ek olarak modern bilimin öncülüğünde çocuk pedagojisi ve sağlığının çocuk psikolojisi ve okullaşma ile çocukların kendilerine özgü doğalarını kazanmalarını sağlayan alt yapıların varlığı da bu yeni gelişmelerin başat nedenleri arasındadır. Son olarak teknolojik gelişmeler ile birlikte insan emeğinin üretkenliğinin artması, çocukların işgücünden çıkarılmasına ve okul kayıtlarının artması gibi bir sonucu da ortaya çıkarmıştır. Bu durum aynı zamanda çocuğun aileye olan bağımlılığının artması gibi bir başka sonucu da tetiklemiştir (İnal 2007: 32).

Özyurt'a göre (2011: 156) çocukluğun biyolojik ve psikolojik olarak ayrı bir ilgi kategorisi haline gelmesi Rönesans'la birlikte başlar. Rönesans ortaçağın insanı bir günahkara indirgeyen anlayışının yerine yeni bir insanlık tarihi getirmek iddiasını taşıyordu. İnsan artık günahkar biri olarak anlaşılmıyor, yaratan karşısında belli bir ilişkiyi koruyan bir özne durumunda düşünülüyordu (Bumin 2013: 19). Bu yeni anlayışta keşfedilen bireyin yüce değeri, çocukluk anlayışına da farklı anlamlar yüklenmesinde etkili olmuştur (Lukes 2006: 59). Zayıflayan kilisenin gücü sonrasında gerek sanat gerekse edebiyat alanında çocuklara roman ve şiirlerde yer verildi. Çocuklar masumiyet ve sadeliği simgeleyen figürler olarak anılmaya başlandı. Bu durum 18. yüzyıldaki çocukluğu yüceltici iyimser görüşü öne çıkarırken kötümser görüşün hakimiyetine de son verdi (İnal 2007: 29).

Bu yeni düzende tüm çocuklar ortak/evrensel bir çocukluk doğasına sahiptir. Bahsi geçen paradigmayla ırk, etnisite ve kültürel ayırım gözetmeksizin çocuk yetiştirmenin evrensel ve genel geçer ilkeleri belirlenmeye çalışılmıştır (Özyurt 2011: 172). Aydınlanma düşünürleri çocuğu dinsel dogmalardan geleneklerden ve dışsal baskı mekanizmalarından görece azat ederek

meraka ve dünyevi bilgiye dayalı bir pedagojik metodoloji izlenmesinin önemini vurgulamışlardır (Öztan 2013: 23). Bu değişimler süreç içinde hakim bir anlayışın terk edilmesini de sağlamıştır. İnal'a göre (2007: 27-29) ortaçağın hakim olan baba oğul ilişkisi zamanla anne çocuk ilişkisine bırakmıştır. Bu değişim doğal olarak yeni bir çocuk yetiştirme idealini de yaratmıştır.

Çocukluk fikrini Rönesans'ın en büyük icatlarından birisi olarak değerlendiren Postman (1995: 8) 16. yüzyılda ortaya çıkan çocukluğun günümüze kadar desteklenerek geldiğini savunmaktadır. Bu sürecin günümüze ulaşmasında bazı anlayışların terk edilmesi tavrı yatmaktadır. Şöyle ki modern çocukluk düşüncesi mistik günahkâr çocuk anlayışının olumsuzlanması üzerine kurulmuştur. Ortaçağda kilisenin yaygınlaştırdığı olumsuz bir çocuk imgesi vardı. Bu imge ilk günah temelinde meşrulaştırılarak çocuğun hor görülmesi anlayışını da beraberinde getirmiştir (İnal 2007: 21). Dönemin güçlü kurumu kilisenin müdahalesine rağmen seküler bir çocukluk anlayışının oluşmaya başladığı görülmektedir. İnal'a göre (2007: 27-29) Locke ve Rousseau gibi düşünürler Kalvenci günahkar çocuk tezini reddederek çocukların doğuştan ne iyi ne de kötü olduklarını, kötülük ve kusurların çocukların içinde yaşadıkları koşulların kaynağı olduğunu ileri sürmektedirler.

Ortaçağın çocuklukla özdeşleşen ilk günah anlayışını reddeden Locke, her yeni doğan çocuğun zihninin boş bir levha ya da balmumu olduğunu savunur (Locke, 2003, Özyurt 2011: 159, İnanç vd. 2010: 5, Öztan 2013: 24, Onur 2005: 25). Bu düşüncesi ile düşünür batı dünyasında çocukluğu suçlu konumundan çıkarmıştır. Ona göre çocuklar doğuşlarında ne günaha sahiptir ne de erdemlere. Çocuk boş bir levha olarak dünyaya gelir. Onun sahip olduğu davranışlar ve değerler bu dünyada öğrendiklerinden ibarettir. Bu öğreti batı toplumlarında yeni (Protestan) bir çocukluk algısının yerleşmesine yol açmıştır. Düşünüre göre geleceğin vatandaşları olarak çocuklara yapılan yatırım toplumun kendisine yapılan yatırımdır. Bu nedenle yatırım ciddiye alınmalı, çocukların zihni devlet, okul ve aile tarafından disiplinli ve

gelişimci bir mantıkla doldurulmalıdır. Locke çocukların ahlaksal olarak nötr olduğu kanaatindedir. Çocukların zihni doğuştan herhangi bir eğilim taşımaz. Çocuklar iyi veya kötü bir yapıya sahip değildirler. Büyüyünce nasıl biri olacakları yaşantılarına bağlıdır. Ve bu yaşantı içinde çocuğun zihninin işlenmesinde aileye, öğretmenlere ve devlete büyük sorumluluk düşmektedir. Sonuç olarak çocuk çevresinin ve eğitimin ürünüdür.

Locke'un çocukluğa ilişkin düşünceleri Hıristiyanlığın içinde yeşeren olumsuz çocuk imajına karşı ilk eleştirel düşünce olması anlamında önemlidir. Locke'un düşünceleri destekleyen ve bu konuda önemli açılımlar yapan bir diğer önemli isim ise J.J. Rousseau'dur (Öztan 2013: 25, İnanç vd. 2010: 5-6, Özarslan 2016: 57, Özyurt 2011: 160-161). Rousseau'nun çocukluğa yüklediği anlam dönemin algısından oldukça farklıdır. 18. yüzyıl çocukluğu hızla aşılması gereken, kirli, gürültücü, kötülük saçan bir yaramazlık anı olarak değerlendirmekteydi. Bu düşüncenin aksine düşünür çocuğu masum olarak nitelendirip, insan gelişiminin en doğal evresi olarak tanımlamıştır. Çocukluğa doğuştan masum, naif ve hassas olarak gören anlayış doğal olarak Hıristiyanlığın çocuğun doğuştan günahkar olduğu tezine getirilen en ciddi eleştiri niteliğindedir denilebilir.

Emile kitabı Rousseau'nun çocuklara/çocukluğa ilişkin düşüncelerinin toplamını ifade eden, çocuk eğitiminde nelerin yapılabileceğine dair bir yol haritası niteliğindedir. "Yeni doğan bir bebeğin tamamen masum olduğunu ve kalbinde en ufak bir leke olmadığını kabul etmeliyiz" (Rousseau, 2005: 62) ifadesi yazarın insanların doğal olarak iyi oldukları anlayışına sahip olduğunu göstermektedir. Ona göre doğuştan iyi olan bu doğaya müdahale etmeye gerek yoktur. Birey özgür bırakılmalıdır. Çocuklara özgürlük verip az hükmetmek, baskıcı ve aşırı korumacı olmaktan vazgeçip kendi kendilerine iş başarmalarına imkan vermek ve başkalarına boyun eğen bir kişiliğe sahip olmalarını engellemek gerektiği (Rousseau, 2007: 27) vurgusunu yapmaktadır.

Rousseau 15 yaşına kadar din eğitiminin çocuğa verilmemesi gerektiğini de savunmaktadır. Erken yaşlarda verilen

din eğitimi çocuklara erkenden yalan söylemeyi öğretmek dışında bir işe yaramayacaktır (Rousseau, 2009: 355). Çocuk eğitiminde cezalandırmanın da işlevsiz olduğunu iddia eden Rousseau cezalandırmanın çocuk üzerindeki olası etkilerini şu şekilde ifade etmektedir:

“o kabahatin ne olduğunu bilmez, ona asla af diletirmeyiniz; çünkü o sizi incitmeyi bilmez. Vicdan ve ahlak kavramlarını anlayamayacak yaştaki çocukları ahlaka aykırı davrandı diye cezalandırmak ne derece doğrudur? Çocuğunu sıkı bir disiplin altında yetiştiren anne babalar bu satırları okuyunca benimle aynı görüşte olmadıklarını mırıldanacaklardır; ancak unutmayın ki bir çocuk ne kadar baskı altında kalırsa üzerindeki baskı kalktığında o kadar taşkınlılaşır. Ailesinin sokağa çıkmasına izin vermediği bir küçük onun yokluğunda hemen sokağa fırlayacak ve özgür bırakılan diğer çocuklar gibi evin önünde oynamak yerine uzaklara gitmek isteyecektir. Tıpkı bir yerde bağlı tutulan köpeklerin, serbest kaldıklarında sağa sola koşuşturmaya başlaması gibi.” (Rousseau, 2005: 61).

Rousseau çocukluk fikrinin gelişimine iki önemli katkıda bulunmuştur: İlki çocuk sadece toplumun ve yetişkinlerin amaçlarına ulaşmalarını sağlayacak bir araç değildir, çocuklar kendi içinde önemlidir. Çocukların bir yurttaş veya iş gören olarak yetiştirilmesinin yanı sıra kendilerini gerçekleştirmesine izin verilmesini ister. İkincisi ise çocuğun entelektüel ve duygusal yaşamının önemini vurgulamış olmasıdır. Ona göre sadece entelektüel ve duygusal yaşamı çocuklarımızı eğitmek için bilmemiz gerekmez, aynı zamanda çocukluk insanın doğa durumuna en çok yaklaştığı zaman ki yaşam evresidir. Bu nedenle çocuk doğasını anlamak yetişkinlerin yabancılaşan yaşamını düzenleyici bir işleve de sahiptir (Özyurt 2011: 160).

Çocuklar ile ilgili olarak soylu vahşi (İnanç vd. 2010: 56) kavramını kullanan Rousseau'ya göre çocuklar doğru ve yanlış ayırt edebilen canlılardır. Onların doğuştan gelen bir ahlak anlayışları vardır. Buna bağlı olarak gelişimleri de doğanın işleyişine

uygun ve olumlu yönde olacaktır. Bu nedenle yetişkinlerin yönlendirmesi veya eğitim çocuğun doğal gelişimine müdahale etmek anlamına gelir (İnanç vd. 2010: 5-6).

Mevcut çocukluk anlayışına yönelik ciddi eleştiriler getirip, konuyla ilgili yeni açılımlar yapan Rousseau'nun en önemli etkisi romantik aşkın yükselişi, uygun çocuk bakımına ilişkin görüşlerin yayılması, iyi annelik söyleminin gelişmesi gibi noktalarda olmuştur. Bu durum önemlidir. Çünkü batıda modern çocukluğun gelişimi anneliğin tarihsel gelişimi ile ilişkilidir (Özarıslan 2016: 57).

Burjuvazi ve bilim İnal'a (2007: 18) göre modern çocukluk anlayışının oluşumundaki iki önemli tetikleyici nedendir. Poster'a göre (1989: 200) bu dönemde çocuklar değerlendirilerek anne ve babaları için önemli varlıklar haline gelmiştir. Ortaçağın aksine çocuk ve ebeveyn arasında duygusal derinliği olan ilişkiler oluşmaya başlamıştır. Öyle ki annelik duygusu yazara göre burjuvazi tarafından keşfedilmiştir. Ve bu yeni annelik sevgisinin kadınlar için doğal olduğu da düşünüldü. Aileler sadece çocuklarının hayatta kalmasına yönelmeyip, onları topluma saygın bir yer kazandırmak için de eğitmeye başladılar. Buna ek olarak İnal'a göre (2007: 18) bu durumun ortaya çıkmasında burjuvazinin kendi sınıfsal değerlerinin üretimi açısından da önemliydi. Şöyle ki burjuvazi bireyselliğe dayalı yeni hayat tarzı içinde bilimle desteklenen bir çocukluk düşüncesini kendi sınıfsal değerlerinin üretiminde vazgeçilmez bir öğe olarak görmüştür. Bu anlamda aile, okul ve bilim burjuvazinin değerlerine göre yeniden tanımlanmıştır. İşte çocukluk da yazara göre bu yeni anlayış içinde yeni bir şekle ve anlayışa bürünmüştür.

Burjuvazi temelli bu yeni anlayışın yansımalarını pek çok alanda görmek mümkündür. 18. yüzyıla gelindiğinde burjuvazi çocuklarına kendilerinden farklı özel giysiler diktirmeye başladılar. Çocukların rahat hareket etmesini esas alan bu yeni kıyafetler genellikle teferruattan uzak bir üsluba sahipti. Çocukların eğlence araçları da farklılaşmış, yetişkinler ile çocukların eğlence dünyaları ayrılmış, yeni oyuncaklar çocukların ilgisine

sunulmuştur. Ayrıca yeni çocukluk anlayışı ile birlikte kardeşlere ayrı isimler verilmeye başlanmıştır. Burjuvaya ait yeni görgü ve davranış kuralları gelişmiş, bu bağlamda çocukların yanında yapılmaması gereken edimlerin kurallaşması ile birlikte modern anlamda ayıp düşüncesi ortaya çıkmıştır. Çocuğun yanında cinsel içerikli sohbetlerin yapılmaması, açık saçık sözlerin sarf edilmemesi bir ahlaki ilke haline gelmiştir (Öztan 2013: 20-21-22).

Bu yeni durumun ortaya çıkmasında değişen otorite anlayışının etkisini özellikle vurgulamakta fayda var. Önceki dönemlerde çocuk üzerinde babaya verilen kontrol ve otorite yetkisi bu yeni anlayışla birlikte tıp, pedagoji, eğitim gibi disiplin kurumlarına kaymıştır (Özarslan 2016: 14). Bu algı kaymasına bağlı olarak çocuk bakımı profesyonelleşmiş, hijyen keşfedilmiş, çocuk gelişimi üzerine ilk bilimsel kitaplar yazılmaya başlanmıştır. Çocukların yaşlarına göre hangi besinleri tüketmesi gerektiği, kaç saat uyuması, hangi hareketleri yapması gerektiğine ilişkin bilimsel tezler üretilmiştir. Evlenme yaşı daha ileri yaşlara tekbül etmiş, pazarlığa dayalı evlilikler yerini aşk evliliğine bırakmış ve burjuva değerlerine uygun ideal eş ve çocuk betimlemesi popülerleşmiştir. Burjuvazi çocuklara “müteşebbis mirasçılar” olarak bakmaya başlamıştır (Öztan 2013: 22).

Yeni çocukluk anlayışının oluşumunda okulların, yeni aile yapısının ve orta sınıfların (Özarslan 2016: 12, Özyurt 2011: 156) önemini özellikle belirtmekte fayda var. Bundan önceki paragraflarda da belirtildiği üzere matbaanın icadı ile birlikte yazılı metinlerin hızla yayılması okuma becerisinin kademe kademe öğrenilmesi gerekliliği çocuklar ve yetişkinler arasındaki mesafeyi de artırmıştır. Ayrıca Fransız devriminin devrimci kadrosunun en temel hedefi çocuklara yönelik bir eğitim pedagojisinin oluşturulmasıdır. Ulus devletin modern çocuğu artık ailesiyle birlikte hatta kimi zaman ailesinden önce millete ve devlete aittir. Uluslaşması arzu edilen aile, bu milli bilinç ile çocuğunu yetiştirmeli ve hayata hazırlamalıdır. İdeal çocuk vatani için kafası bilgilerle donanmış yüreği coşku ile çarpan cumhuriyetçi erdemlere sahip vatanseverdir (Öztan 2013: 26-27).

Çekirdek ailenin gelişimi ile birlikte de çocuk duygusal bir yatırım aracına dönüşmüştür (Özyurt 2011: 156). Öztan'a göre (2013: 2021) 17. yüzyılda çocuklar için para harcamak önemli bir orta sınıf erdemi haline geldi. Konuyu biraz açacak olursak İngiltere'de para harcama olanağı ve arzusu olan ve giderek büyüyen bir orta sınıf oluşmuştur. Başka şeylerin yanında bu sınıf çocuklarını da "gösterişçi tüketim nesneleri" olarak kullanma eğilimindeydiler. Orta sınıf ebeveynler bırakacakları mirası garantiye alabilmek için özellikle erkek çocuklarının eğitim almasına gereksinim duymaya başlamışlardır. Bunun anlamı ekonomik gelişmenin çocukları sosyal olarak daha görünür kıldığıdır. Dolayısıyla çocukluk orta sınıf fikri olarak ortaya çıkmıştır (Özarslan 2016: 48). Postman ise (1995) aile içindeki mahremiyet algısının gelişmesini orta sınıf temelindeki çocukluk algısının tarihsel ve toplumsal yapı taşı olarak görmektedir.

Postman ilgili çalışmasında (1995: 31) modern çocukluğun oluşumundaki en önemli gelişmenin matbaanın icadı olduğunu vurgulamaktadır. Şöyle ki matbaa 16. yüzyılda yeni bir iletişim ortamı yarattı. Matbaa ile yazılı ve ürünlerin basımı ve çoğaltımı okuma yeterliliğine dayanan yeni bir yetişkinlik tanımlamasını da beraberinde getirdi. Bu anlamda bu yeni yetişkinlik tanımı okuma yetersizliğine dayalı yeni bir çocukluk anlayışını da yarattı. Bu durum Postman'a göre (1995: 58) çocukların statüsünde önemli bir değişime zemin hazırladı. Okulun yetişkinlerin okuryazarlık için hazırlanmasına yönelik tasarlanmasından dolayı çocuklar artık minyatür yetişkin olarak değil, biçimlenmemiş yetişkin olarak görülmeye başlandı. Bu durum yavaş yavaş da olsa çocukların yetişkinlerin dünyasında çıkma sürecini başlatmış oldu. Aslında Postman'a göre çocukluğu üreten en önemli etkenlerden biri matbaanın gelişmesinden sonra oluşan bilgi boşluğu idi. Zira matbaanın yaygınlaşmasıyla birlikte yazılı metinler hızla çoğalmış böylece okuyabilenler ile okuyamayanlar arasında keskin bir ayrım oluşmuştur. Matbaanın gelişmesinden önce ortaçağda çocukluk fikrine gerek duyulmadığı iddia edilmektedir. Çünkü herkes aynı enformasyon ortamını paylaşmaktadır. Böylece Avrupa okulları yeniden keşfetmiş ve çocukları

okula göndererek yetişkinlerle aralarına mesafe koymaya başlamıştır (Özarslan 2016: 47).

Sonuç

Çocukluğun tarihine olan ilgi yakın zamanların akademik kaygıları arasında yer almıştır. Konuya ilgi duyan sosyal bilimciler antik dönemden günümüze kadar geçen süreçte çocukluğun tarihine çeşitli verileri kullanarak ulaşmışlardır.

Modern anlamda çocukluğun icadı Rönesans ve Aydınlanmayı da izleyen farklı yüzyılların temel inançlarını ve çıkarımlarını yansıtmaktadır. Esasında çocukluğa ilişkin literatür, her dönemin önceki dönemlerin eleştirisi ya da reddi üzerine kurulmuştur denilebilir. Yüzyıllar arasındaki geçişlerin yarattığı sosyo-kültürel yapılar her konuda olduğu gibi çocukluk konusundaki değişimlere de ivme kazandırmıştır.

Antik çağ çocukluk anlayışında devlet düşüncesine paralel bir çocukluk algısının olduğu söylenebilir. Şöyle ki çocukluk her şeyden önce iyi bir vatandaş yaratma sürecinin parçası olarak ortaya çıkmıştır. Bu duruma ek olarak devletlerarası antlaşmalarda duruma göre sözleşmenin bir güvencesi ya da şantaj aracı olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu algı beraberinde çocuk cinayetleri, tutsaklıkları gibi sıra dışı eylemlere de geçit vermiştir. Yine devletlerarası kurulan ilişkinin amacına bağlı olarak akrabalık ilişkilerinin kurulabilmesi için çocuk evliliklerinin yapıldığı da bilinmektedir. Bu uygulamaların yanı sıra çocuklar üzerinden örf aktarımı yapmak suretiyle ailenin güçlenmesi ve itibar kazanması, ölümden sonraki yaşamı güvence altına alma gibi beklentilere bağlı olarak çocuk eğitiminin ve yetiştirilme ilkelerinin belirlendiğini söyleyebiliriz.

Antik dönem sonrası takip eden yüzyıl olarak ortaçağ düşüncesinde ise dönemin dini algıları ve ritüelleri ekseninde şekillenen bir çocukluk anlayışından bahsetmek mümkündür.

Bundan önceki paragraflarda belirtildiği üzere dönemin koşulları her konuda olduğu gibi çocukluk algısı konusunda da benzer eğilimlere şekil vermiştir. Şöyle ki bu dönemde çocuk ölüm oranlarının oldukça fazla olmasının iki sonucu olmuştur. İlki ebeveyn ve çocuk arasında derin duygusal bağlar kurulamamıştır. İkincisi ise erken yaş ölümlerine bağlı olarak belli bir yaştan sonra çocuklar otomatik olarak yetişkinler dünyasına transfer olmuştur. Bu anlamda çocukların da tıpkı yetişkinler gibi içki içme, cinsel eylemde bulunma çalışma, suçlu bulunduğu idam edilme gibi yetişkin dünyasına ait uygulamalara maruz kaldığı bilinmektedir. Çocukları yetişkin dünyasına taşıyan bir diğer neden ise kilisenin ilk günah nedeniyle yarattığı olumsuz çocuk imajıdır. Kilise öğretisine göre çocuklar doğdukları anda günahkar oldukları için konuşamazlar hatta anne memesine bile kıskançlığı nedeniyle saldırmaktadır. Yine bu olumsuz algıyı çocuğun bir mülk olarak görülmesi, üremede katkılarını olmaması, ekonomik işlev açısından yetersiz olmaları gibi nedenler desteklemektedir. Matbaa, ayıp düşüncesi ve okuryazarlığın olmaması ortaçağ çocukluk düşüncesinde öne çıkan diğer önemli verilerdir. Konuya ilişkin çalışma yapan düşünürlere göre matbaanın keşfi ile birlikte çocuk ve yetişkin dünyası ayrılmaya başladı. Çünkü basılı metinler nedeniyle okuma bilen ve bilmeyen şeklinde bir ayırım ortaya çıktı. Bu sonuç da doğal olarak yetişkin olamayan ve okuma yazma becerisi olmayan bir kategori olarak çocukluğu şekillendirmeye başladı. Son olarak kilisenin dayattığı disiplin ve sert çocuk yetiştirme anlayışına bağlı olarak çocuklardaki özerklik izlerini silmek için şiddete varan uygulamaların olduğu görülmektedir.

Batı dünyasının Rönesans ile birlikte yakaladığı değişim rüzgarı doğal olarak çocukluk algısına da yansımıştır. Rönesans ile birlikte ortaçağın en çok tartışılan insan doğuştan günahkardır anlayışı terk edilmiştir. İnsan artık bu yeni düzende önceki düzenin aksine bir günahkar değildi. Tam aksine bireyin yüce değeri keşfedildi. Bu süreci destekleyen peşi sıra pek çok gelişme süreç içinde öncekilerden oldukça farklı, bambaşka bir çocukluk algısı yarattı. Bilimdeki gelişmeler, ulus devletlerin yükselişi,

dinsel özgürlüklerin gelişimi, sanayileşme, kentleşme, kapitalizmin gelişimi vs. bağlı olarak ekonomik, sosyal, politik, dinsel, toplumsal ve kültürel koşulların yeni şekli çocuğun doğasına inen yeni bir algı yarattı. Bu durum süreç içinde işgücünden çıkarılan ve okul hayatına yönlendirilen bir başka gelişmeyi de tetikledi. Bu durum önceki dönemlerde görülmeyen çocuk ve aile arasındaki ilişkilerin kurulumunu da destekledi. Bütün bu gelişmelerin geri planında yer alan gizli özne ise esasında burjuvazidir. Bahsi geçen gelişmelere bağlı olarak çocukluğa ilişkin ilk uygulamalara burjuvazi imza atmıştır. Şöyle ki annelik keşfedildi. Baba oğul ilişkisi yerini anne çocuk ilişkisine bıraktı. Burjuvaziye ait yeni görgü kuralları gelişerek çocukların yanında yapılması gerekenleri kurallaştırarak modern anlamdaki çocukluğu şekillendirdi. Çocuklara ayıp kavramının öğretilmesi, ayrı isimlerin verilmesi, farklı odalarda kalmaları, çocuk giysisi ve çocuk oyunlarını keşfedilmesi gibi birçok yenilik ortaya çıktı.

Kaynaklar

Bumin, Kürşat. *Batı'da Devlet Ve Çocuk*, Birinci Baskı, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1983.

Elkind, David. *Çocuk ve Toplum*, Çev. Demet Öngen, No:3, Ankara Üniversitesi ÇOKAUM Yayınları, Ankara, 1999.

Erdemir, Hatice ve Erdemir, Halil (2012). "Antikçağ'da Çocuk Olmak: Ölmek ya da Ölmemek" , *Uluslararası Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu*, II. Cilt, MÇD Yayınları, 27-28 Nisan, Ankara. 643-69

Gander, Mary ve Gardiner Harry W. *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, Çev. A. Dönmez, N. Çelen, B. Onur, İmge Yayınları, Ankara, 2001.

İnal, Kemal. *Modernizm ve Çocuk-Geleneksel, Modern ve Postmodern Çocukluk İmgeleri*, Sobil Yayınları, Ankara, 2007.

İnanç Yazgan, Banu. *Gelişim Psikolojisi, Çocuk ve Ergen Gelişimi*, 6. Baskı, Pegem Akademi, Ankara, 2010.

Kanter, Beyhan. "Sosyolojik Kaygılar Bağlamında Çocuk Edebiyatı", II. *Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*, 15-20, 2015.

Locke, John (2003), Some Thoughts Concerning Education, <http://thefederalistpapers.integratedmarket.netdna-cdn.com/wp-content/uploads/2012/12/John-Locke-Thoughts-Concerning-Education.pdf>

Lukes, Steven. *Bireycilik*, Çev. İsmail Serin, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2006.

Onur, Bekir. *Türkiye'de Çocukluğun Tarihi*, İmge Kitabevi, İstanbul, 2005.

Özarslan Dikmen, Aylin. *Çocuk ve Çocukluk Sosyolojisi*, Resse Yayınları, İstanbul, 2016.

Öztan, Güven Gürkan. *Türkiye’de Çocukluğun Politik İnşası*, 2. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013.

Özyurt, Cevat. “Çocuk Sosyolojisi: Bir Giriş Denemesi, *Aile Sosyolojisi* (İç), Canatan, Kadir ve Yıldırım Ergün, 2. Baskı, Açılım Kitap, İstanbul, 2011.

Rousseau, J. J. *Emile “Bir Çocuk Büyüyor”*, Selis Kitaplar, İstanbul, 2005.

Rousseau, J.J. *Emile*, Çev.: Ülkü Akagündüz, Selis, İstanbul, 2007.

Rousseau, J. J. *Emile Ya da Eğitim Üzerine*, Türkiye İş Bankası Kültür yayınları, İstanbul, 2009.